

*Слободян О. С., здобувач навчально-науково-виробничого центру
Національного університету цивільного захисту України, Харків*

*Slobodian O., researcher of Training Research and Production Center of the
National University of Civil Defence of Ukraine*

ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ

INNOVATIVE MECHANISMS TO INCREASE THE ECONOMIC EFFICIENCY OF INDUSTRIAL POLICY

У статті розглянуті основні тенденцією останнього часу, що посилюють ролі інноваційної діяльності і її впливу на ефективність процесів виробництва промислової продукції. Системні можливості взаємодії підприємств різних галузей промисловості в цілях реалізації промислової політики імпортозаміщення. В ході аналізу вимог законодавства ідентифіковані можливості підвищення ефективності в області економіки і управління інвестиційною діяльністю підприємств. Запропонована міжгалузєва система, що включає три механізми зацікавленої співпраці між виробниками устаткування, споживачами і інвесторами. В якості єдального механізму в системі партнерської взаємодії виступає техніко-економічний аналіз.

Ключові слова: промислова політика, імпортозаміщення, інноваційна діяльність, державні механізми, економічна ефективність, стимулювання промислової діяльності.

The article considers the main recent trends that strengthen the role of innovation and its impact on the efficiency of industrial production processes. System opportunities for interaction of enterprises of different industries in order to implement the industrial policy of import substitution. In the course of the analysis of the requirements of the legislation the possibilities of increasing the efficiency in the field of economy and management of investment activity of enterprises shall be identified. An intersectoral system shall be proposed, which includes three mechanisms of interested cooperation between equipment manufacturers, consumers and investors. Technical and economic analysis serves as a connecting mechanism in the system of partnership interaction.

Keywords: industrial policy, import substitution, innovation, government mechanisms, economic efficiency, stimulation of industrial activity.

Постановка проблеми. Складовою частиною уточненої промислової політики - комплексу правових, економічних, організаційних і інших заходів, спрямованих на розвиток промислового потенціалу України, забезпечення виробництва конкурентоздатної промислової продукції - стає підтримка науково-технічної і інноваційної діяльності у сфері промисловості, а одним з її принципів - інтеграція науки, освіти і промисловості .

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань розвитку промисловості і аналізом інвестиційної діяльності в промисловості, механізмів державної політики розвитку промисловості України присвятили свої публікації такі вчені, як Т. Ващенко, В. Залізнюк, Я. Жаліло, С. Кундицький, С. Пазізіна, та інші.

Метою статті є аналіз системної можливості взаємодії підприємств різних галузей промисловості в цілях реалізації промислової політики імпортозаміщення.

Виклад основного матеріалу. Інвестиційний і інноваційний аспекти властиві різним сферам управління і напрямам діяльності промислових підприємств. Їх координація на макро- і мікрорівні забезпечується в процесі стратегічного планування, при розробці, узгодженні і реалізації функціональних стратегій, націлених на створення умов, сприяючих залученню інвестицій і росту інноваційного потенціалу. Гармонізація інвестиційних і інноваційних процесів в промисловості є результатом промислової політики, що проводиться в конкурентному бізнес-середовищі за підтримки спеціалізованих державних інститутів розвитку. Учасниками процесу гармонізації інвестиційної і інноваційної діяльності на макроекономічному рівні є:

- органи державного управління, що формують спеціалізовані інститути розвитку у сфері інвестицій і інновацій і здійснюють державне управління за допомогою податкової, митної, тарифної, грошово-кредитної, зовнішньоекономічної політики;
- підприємства, відтворюючі додану вартість в інноваційному виробництві;
- об'єднання підприємців, наукові і професійні (галузеві) співтовариства, суспільно-комунікаційні майданчики (засоби масової інформації, у тому числі інформаційні портали в мережі Інтернет, консультативно-дорадчі органи при органах державного управління).

Основою взаємодії і вибудовування інноваційно - інвестиційних стосунків є нормативні правові документи, що формують методологічну базу процесу реалізації цих систем відношень. Дослідження понятійного апарату в області інвестицій і інновацій дозволило:

- 1) виявити нормативно-правову основу здійснення інвестиційної і інноваційної діяльності, що характеризується наступними особливостями : проектний підхід (опис планованих до реалізації дій у рамках інвестиційного або

інноваційного проекту); спрямованість на досягнення економічного або іншого корисного ефекту;

2) встановити первинність інноваційних механізмів і процесів по відношенню до інвестиційних.

Перетворення української промисловості протекціоністської політики створюють сприятливі інституціональні умови виходу підприємств на новий рівень розвитку. Проте управлінські стосунки, що вибудовуються бізнесом при заміні імпортного устаткування на вітчизняне, а також в процесі закупівель товарів, робіт, послуг, знаходяться не лише в області державного управління, але і у сфері свободи підприємництва. Тому ділові стосунки між підприємствами різних галузей промисловості можуть придбавати найрізноманітніші форми, включаючи міжгалузеву співпрацю і партнерство.

Одним з практичних завдань, вирішуваною державним управлінням кожного підприємства в процесі імпортозаміщення, є забезпечення інформаційної об'єктивності і економічної обґрунтованості заміни використовуваного в технологічних процесах устаткування. Від достовірності результатів техніко-економічного аналізу і вживаної методології залежить якість управлінських рішень. Розширення переліків окремих видів продукції машинобудування, які не можуть бути застосовані в інвестиційних проектах без узгодження експлуатаційних характеристик з Урядовою комісією з імпортозаміщення, забезпечує перманентну актуальність теми, що торкнулася, для замовників і галузевих проектних організацій [3].

Проте розгляд неминучості інтеграційних процесів в українській промисловості тільки з точки зору адекватної реакції бізнесу на інституціональні зміни може обмежувати результативність імпортозаміщення.

Відомо, що різко зростаючий попит в короткостроковому періоді не може бути задоволений у момент його виникнення, а проходить через інвестиційний період, певний час, необхідне для розвитку промислової політики, і короткостроковий сплеск цін. Розмір тимчасового лагу між ростом попиту на вітчизняне устаткування і його задоволенням визначається об'єктивними технологічними причинами і конкретними управлінськими рішеннями. Тому досягнення переваг росту виробничих можливостей країни, що виникають в результаті імпортозаміщення, може проходити через точку біфуркації, в якій від підприємств, що беруть участь, залежить, чи будуть досягнуті цілі нової промислової політики або проявляться стримуючі елементи утриманства.

Інституціональні умови імпортозаміщення можуть сприйматися бізнесом не лише з точки зору позитивних можливостей розвитку, але і як панів'єри для подолання. Можливі інші шляхи розвитку, що включають зацікавлене партнерство, в якому промислова політика держави грає цілепокладну і нормативно-управлінську ролі, а також створює умови для виникнення міжгалузевих систем, що організаційно - управляють, визначають умови взаємовигідного партнерства. При створенні подібних економічних систем

потрібне передбачати механізми, що усувають можливу інвестиційну пасивність підприємств, а також враховувати світовий досвід протекціоністської політики держави.

Існують різні оцінки перспектив імпортозаміщення і його впливи на національну економіку, залежні від соціально-економічних і політичних поглядів авторів, що розглядають цю міру в контексті конкретних історичних умов. Дослідження проблем ефективності протекціоністської політики у ряді країн загострюють увагу на її невисокій ефективності і необхідності орієнтації на експортну платформу [2]. Але методологія заміни імпортного устаткування на вітчизняне не повинна обмежуватися вартісними характеристиками устаткування, але охоплювати і питання ефективності інвестицій при імпортозаміщенні.

Результати досліджень учених створюють благодатний ґрунт для поглиблення теми імпортозаміщення на мікрорівні і дозволяють розкривати нові грані діяльності підприємств, що беруть участь в процесах, як об'єктів дослідження, включаючи таку предметну галузь знань, як механізми вдосконалення управлінських стосунків між суб'єктами бізнесу, що виникають в процесі створення міжгалузевих економічних систем. У роботі запропонований інструментарій інтеграційних процесів, наукова новизна якого полягає в перетворенні протекціоністської промислової політики держави на мікрорівні в процеси зацікавленої міжгалузевої взаємодії інвесторів, споживачів і постачальників устаткування, що заміщається, що дозволяє за допомогою набору механізмів долати чинники невизначеності в організації партнерської взаємодії.

Для досягнення поставленої мети, що полягає у визначенні додаткових інструментів управління процесами заміни імпортного устаткування на вітчизняне, вирішені завдання узагальнення теоретичних і практичних аспектів промислової політики, виявлені потенційні можливості імпортозаміщення, змодельовані труднощі міжгалузевої взаємодії, підготовлені пропозиції ефективного інструментарію партнерської взаємодії.

Законодавча платформа дозволяє суб'єктам, що є учасниками процесів імпортозаміщення, здійснювати практичні кроки по досягненню поставлених державою цілей, включаючи «формування високотехнологічної конкурентоздатної промисловості, що забезпечує перехід економіки держави від експортно-сировинного до інноваційного типу розвитку». Для вирішення завдань промислової політики державою передбачена фінансова, науково-технічна і інші види підтримки [5].

Законодавство стимулює «науково-дослідні, досвідчено конструкторські і технологічні роботи», «впровадження у виробництво результатів інтелектуальної діяльності, що відносяться до пріоритетних напрямів розвитку науки», «використання найкращих доступних технологій в промисловому виробництві» і інші інноваційні напрями. Перераховані чинники мотивації покликані

створювати загальні умови для функціонування підприємств в умовах нової промислової політики імпортозаміщення.

Проте на шляху переходу споживачів до застосування вітчизняного устаткування існують складнощі, які представлені нижче з використанням ситуаційного аналізу. Першою ситуацією і стримуючим чинником є невизначеність вибору підприємством - покупцем імпортного устаткування власної технологічної стратегії розвитку. Інвестиційні проекти, засновані на типових рішеннях, дешевше і значно простіше реалізуються, але не виключають потреби в заміні імпортного устаткування, яке може бути відсутнім.

Проекти інноваційної спрямованості можуть практично повністю реалізовуватися на вітчизняному устаткуванні, але вимагають пошуку альтернативних рішень. Споживачеві устаткування необхідно зробити вибір, в результаті якого може статися зниження інвестиційної активності або перехід на більш високий рівень розвитку.

Другою ситуацією і бар'єром на шляхи інтеграції може виявитися галузева замкнутість. Кожне підприємство, виконуючи вимоги законодавства, може стояти перед вибором: самостійно або за допомогою налагодження партнерських стосунків вирішувати завдання імпортозаміщення. У першому випадку інвестиційні процеси відрізняються інерційністю за часом і консервативністю по спрямованості. У другій ситуації можливі високі ризики невиконання зобов'язань [1].

При цьому стимули до інтеграції зусиль не мають чітких алгоритмів. Якщо процеси імпортозаміщення будуть проблемою окремо взятих підприємств, то, ймовірно, відсутність устаткування аналогічного імпортному «понижить інвестиційну активність українських підприємств». Тактичне завдання підвищення інвестиційної зацікавленості українських організацій повинне підкріплюватися дієвим інструментарієм ухвалення міжгалузевих економічно вигідних рішень. Для кожного бізнесу можуть бути сформовані власні внутрішньокорпоративні механізми зацікавленої взаємодії управлінських підсистем.

Третьою потребою в імпортозаміщенні ситуацією може бути перехід споживачів на альтернативні конструктивно-технологічні рішення із застосуванням вітчизняного устаткування. При такому перегляді споживачами структури постачальників устаткування зникає потреба в імпорті і необхідності робити аналогічне устаткування.

Таким чином, для організації виробництва устаткування аналогічного імпортному необхідно що не лише нормативна, але і спонукаюча до дії надотраслева функція, що управляє, та сприяє виникненню міжгалузевих економічних систем, умовами ефективного функціонування яких є дієві механізми засновані на мотивуючих стимулах.

Під впливом надбудовної управлінської функції потреби в імпортозамінному вітчизняному устаткуванні перетворюються економічною

системою міжгалузевої взаємодії в інвестиційні рішення по виробництву і гарантованому споживанню зробленого устаткування. Міжгалузева економічна система включає трьох основних партнерів: виробника устаткування, споживача і інвестора. За відсутності системи підприємства знаходяться під впливом зовнішнього ринкового середовища, що склалося, конкурентних стосунків, інвестиційних умов. Системна взаємодія з'являється разом з потребою в тому або іншому устаткуванні, забезпечує оптимальні умови зацікавленості і партнерства для кожного учасника, здійснює заміну імпортного устаткування на вітчизняне у рамках промислової політики [4] .

Функціонування системи, націленої на виробництво і використання вітчизняного устаткування на підприємствах, забезпечується трьома механізмами. Перший механізм, що виникає в результаті генерації ефективних проектів, означає початкові потреби системи в імпортозаміщенні устаткування. Другий механізм техніко-економічного аналізу є сполучною ланкою в процесі ухвалення рішень. Третім механізмом внутрішнього функціонування системи виступає економічна зацікавленість суб'єктів, яка досягається за допомогою узгодження економічних умов взаємодії.

Перший механізм генерації потреб в заміні устаткування підприємствами, споживачами, розглянутий за допомогою формування інвестиційної програми з економічно ефективних інвестиційних проектів. Споживачі устаткування, знаходячись в складних ситуаціях відсутнього устаткування і необхідності нового будівництва, реконструкції або капітального ремонту, стоять перед вибором ухвалення управлінських рішень. Рішення можуть прийматися відповідно до технологічних зв'язків, що склалися або знову створюваними, між існуючими і новими партнерами. Абстрагуючись від можливих опортуністичних тенденцій, для здійснення імпортозаміщення необхідно за допомогою держави збільшити кількість даних проектів, здійснювати відбір за ознаками ефективності і збільшувати кількість економічно ефективних інвестицій. Як правило, технічно складні проекти готують проектні організації. Підприємство як інвестор, здійснюючи відбір проектів для фінансування, стикається з проблемою кількості проектів і їх окупністю.

В результаті роботи першого механізму системи повинна істотно зрости кількість даних інвестиційних пропозицій, з яких споживачеві устаткування можна буде відібрати ряд економічно ефективних рішень і в подальшому, перекласти їх на проектну стадію. Одночасно з цим механізм генерації потреб в заміні устаткування забезпечують міжгалузеві робочі групи початковою інформацією про виниклу потребу.

Другий механізм техніко-економічного аналізу включається після того, як механізмом генерації потреби в устаткуванні, що заміщається, запропоновані економічно ефективні проекти і позначений круг потенційних учасників.

Він призначений для знаходження позитивних вигідних рішень в реалізації політики імпортозаміщення для кожного з потенційних партнерів у формованій

промисловій політиці. Сформовані з професіоналів міжгалузеві робочі групи виконують усебічний техніко-економічний аналіз ситуації. Члени робочої групи, представляючи інтереси своїх галузей, здатні донести інформацію про доцільність здійснення інвестицій до кожного керівника створюваного партнерства. Слід зазначити, що дія другого механізму є функцією, виконання якої, як правило, покладається на проектну організацію, конструкторське бюро або інший інститут, здатний виконувати техніко-економічний аналіз і пропозиції, бізнес-плани і інші види інженерно-економічних розрахунків, що дозволяють адекватно оцінювати пропонувані рішення і альтернативи.

Єднальна роль механізму техніко-економічного аналізу в промисловій політиці імпортозаміщення проявляється як по відношенню до механізму генерації потреби в заміні устаткування, так і до механізму економічної зацікавленості партнерів. Допоміжними ланками механізму техніко-економічного аналізу є проміжні етапи узгодження і доопрацювання пропозицій з потенційними учасниками. Важливість проміжних етапів полягає в запуску механізму економічної зацікавленості партнерів. Першою особливістю механізму техніко-економічного аналізу є його первинна залежність від виникнення потреб у вітчизняному устаткуванні і відсутність можливості вплинути на процес генерації. Друга особливість виражається в активному впливі техніко-економічного аналізу на ситуацію, здатність знаходити взаємоприйнятні рішення для учасників.

Третій механізм економічної зацікавленості партнерів починає функціонувати після досягнення погоджених параметрів взаємодії між постачальниками, споживачами і інвесторами. Результатом дії цього механізму є змінені інвестиційна політика, що реалізовується у взаємовигідних партнерських стосунках. Кожен з економічно зацікавлених учасників системи виконує погоджений план заходів по досягненню цілей промислової політики України.

Висновок. Досягнуті цілі і вирішені в процесі дослідження завдання дозволяють доповнити процеси управління імпортозаміщенням системним інструментарієм, що скріплює партнерські стосунки і перетворює наміри промислової політики про перехід підприємств на вітчизняне устаткування. Механізм техніко-економічного аналізу грає єднальну роль в досягненні інвестиційної привабливості комплексних спільних міжгалузевих заходів, а відкритий інформаційний обмін між зацікавленими виробниками, споживачами і інвесторами в робочих групах і секціях дозволить синтезувати нові можливості їх ефективної співпраці.

Список використаних джерел

1. Макаренко І.О. Сучасні складові державної промислової політики України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2010. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_3_11.

2. Кундицький О.О. Стратегія державного регулювання імпортозаміщення в аграрному секторі України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. №10. С.60-62.

3. Пазізіна С. М. Концептуальні засади політики імпортозаміщення / С. М. Пазізіна // Збірник наукових праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету «Наука молода». – 2011. – № 15–16. – С. 122–125

4. Пріоритети імпортозаміщення у стратегії модернізації промисловості України. Аналітична доповідь. К. : НІСД. 2012. С. 7–8.

5. Розвиток національної економіки на засадах неоіндустріальної модернізації / С.В. Іванов, В.І. Перебийніс, Є.В. Котов, О.В. Федірець. Управління економікою: теорія та практика: зб. наук. пр. К.: ІЕП НАНУ, 2015. С. 31–41.

References

1. Makarenko G.O. Suchasni skladovi derzhavnoyi promyslovoyi polityky Ukrainy. Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok. 2010. No. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_3_11.

2. Kundiczkiy O.O. Strategiya derzhavnogo reguluvannya importozamishhennya v agrarnomu sektori Ukrainy. Naukovij visnik Mizhnarodnogo gumanitarnogo universytetu. 2015. No. 10. S.60-62.

3. Pazizina S. M. Konceptual`ni zasady polityky importozamishhennya / S. M. Pazizina // Zbirnyk naukovikh prac` molodykh vchenykh Ternopil`s`kogo naczional`nogo ekonomichnogo universytetu «Nauka moloda». – 2011. – No. 15–16. – S. 122–125

4. Priorytety importozamishhennya u strategiyi modernizacziyi promislovosti Ukrainy. Analitychna dopovid`. K. : NISD. 2012. S. 7–8.

5. Rozvytok naczional`noyi ekonomiky na zasadakh neoindustrial`noyi modernizacziyi / S.V. Ivanov, V.I. Perebyjnis, Ye.V. Kotov, O.V. Fedirecz`. Upravlinnya ekonomikoyu: teoriya ta praktyka: zb. nauk. pr. K.: ГЕР НАНУ, 2015. S. 31–41.